

Příloha č. 4.3.3.2 – Co je informace? 1. a 2. hodina (shrnutí pro žáky)

Co je informace?

Informace si vyměňujeme neustále, pomáhají nám poznávat svět ale i rozhodovat se. V demokratických společnostech je právo na přístup k informacím, jedním ze základních pilířů fungování společnosti a je také zakotvena v Listině základních práv a svobod a v zákonech demokratických států. Právo na informace (objektivní a nezkrácené) je jedním z politických práv občanů, které mají vůči státu. Slouží občanům ke kontrole činnosti státu a veřejné správy a umožňuje jim kvalifikovaně (protože **informovaně**) se podílet na správě věcí veřejných. Jak bylo řečeno v předchozích tématech podstatným zprostředkovatelem informací o společenském a politickém dění jsou masová média.

Definice pojmu informace

Slovo informace pochází z latinského „informatio“, znamená uváděti ve tvar, dodávat tvar, podobu, formovat, tvořit, zobrazovat, představovat si, vytvářet představu, pojem. Latinské „informatio“ vyjadřuje představu, pojem, obrys (Slovník žurnalistiky, 2017).

V **žurnalistice** je informace synonymum pro stručné, nekomentované zprávy uvádějící základní fakta o události. V širším pojetí společenských věd je informací jakákoliv výpověď či sdělení o věcech, jevech, stavech, dějích, jež umožňuje jejich poznání. (Slovník žurnalistiky, 2017)

Definice pojmu informace většinou vycházejí z matematických a kybernetických oborů, které se jako první začali zabývat teorií informace (kódováním, přenosem a dekódováním informací).

„Informace je energie, která snižuje nebo odstraňuje neurčitost. Informace je vlastnost, která odstraňuje vrozenou neznalost příjemce“ (Claude Shannon, americký elektroinženýr, kybernetik a matematik, zvaný „otec teorie informace“)

Norbert Wiener (kybernetik) označuje informaci jako *„to, co si vyměňujeme s vnějším světem, když se mu přizpůsobujeme a působíme na něj svým přizpůsobováním“*. (Wiener 1954)

V genetice (biologii) je informace definována jako strukturální jednotka umožňující interakci přirozených struktur a jejich vývoj (typickým příkladem je genetická informace – DNA).

Otázky k zamyšlení: Porovnejte definice vytvořené skupinou s výše uvedenými definicemi či dalšími definicemi nalezených v dalších zdrojích. Shodují se v něčem nebo se rozcházejí?

Přenos a příjem informace

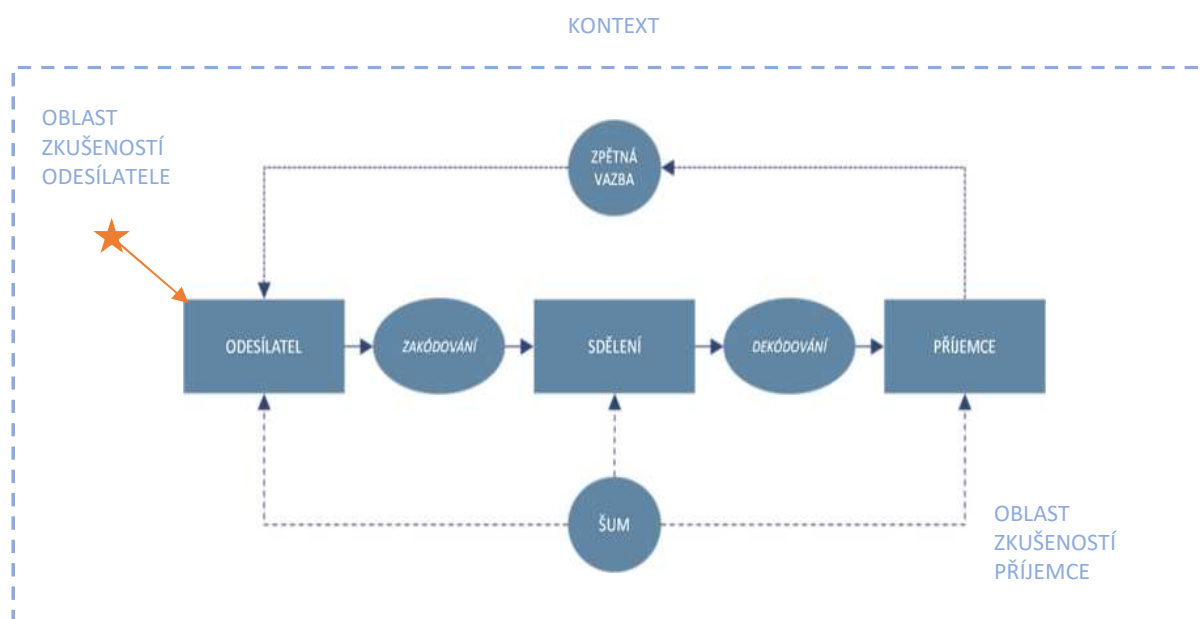
Proces předávání, sdílení informací se nazývá komunikace (mezilidská komunikace, sociální komunikace, masová komunikace, elektronická komunikace, verbální, neverbální apod.). Komunikace má vždy nějaký cíl, pokud příjemce přijme sdělení a pochopí jej správně, můžeme komunikaci považovat za úspěšnou.

Základní model sociální komunikace

Níže je zobrazen základní model sociální (mezilidské) komunikace mezi dvěma subjekty (osobami) např. při rozhovoru tvář v tvář (viz obrázek č. 7). Stejný princip funguje i při komunikaci uvnitř malé skupiny či projevech k veřejnosti. Pro zdárné předání informace je důležitá zpětná vazba – možnost příjemce doptat se: Myslel jsi to takto...? Případně si může odesílatel sdělení ověřit: Pochopil jsi to

takto...? V modelu masové komunikace (předávání sdělení skrz masmédia) probíhá přenos informace podobně. V rámci masové komunikace nicméně není možná okamžitá zpětná vazba.

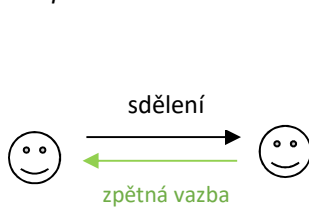
★ Část objektivní reality, (zdroj) informace, to o čem chce odesílatel vypovídat.

Obrázek 13 Základní model sociální komunikace, inspirovaný modelem interpersonální komunikace dle DeVita (2001, s. 20).

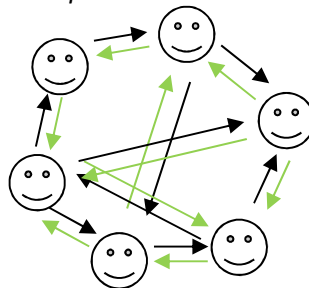
- **Kontext** = každá komunikace se děje v nějakém prostředí – fyzickém, kulturním (škola, kancelář, obývací pokoj, v autobuse, ti co komunikují, jsou vychováni určitým způsobem, naučení, jak mají komunikovat s dospělým, s babičkou, s mužem, s ženou ...) Místo, kde, s kým a jak se odehrává komunikace, ovlivňuje přenos a vnímání sdělení.
- **Oblast zkušeností** = představuje veškeré znalosti, uznávané hodnoty, všechno, co jste kdy viděli, slyšeli a dělali. Tyto zkušenosti ovlivňují přenos informace (sdělení) – vše, co říkáte, jak to říkáte, co sami sobě dovolíte vnímat. Když se oblasti zkušeností dvou lidí překrývají, je pro oba relativně snadné spolu komunikovat (např. jsou oba ze stejné třídy nebo školy). Naopak když lidé pochází z odlišných kultur a mají odlišný jazyk, mohou si význam sdělení vyložit jinak. Oblast zkušeností nám může pomoci přijímat či sdílet snadněji nějaké sdělení, ale zároveň může způsobit chybné porozumění informaci např. v případě, že do komunikace vstupujeme s předsudky.
- **Odesílatel a Příjemce** (mluvčí a posluchač) = účastníci komunikace, každý účastník komunikace je zároveň mluvčí a posluchač. Když mluvíte (odesíláte sdělení).
- **Zakódování a dekodování** = prostřednictvím písma, zvuku, symbolů, jazyka nebo obrazů odesílatel zakóduje informaci pro příjemce, příjemce jej dekóduje. K dekódování pomáhá příjemci, pokud zná kód (jazyk, písmo). Někdy ovšem předchozí zkušenost (předsudky) může komplikovat dekódování.

- **Sdělení** = může mít mono forem – verbální (mluvené i psané slovo) či neverbální (zvuk, gesto, mimika, fotografie, obraz), elektronickou (e-mail, zvuková nahrávka, video nahrávka).
- **Komunikační kanál** = médium, kterým se přenáší sdělení. Při konverzaci mezi lidmi je to např. hlasový kanál, zrakový kanál, čichový kanál. Za kanály lze považovat i jednotlivé komunikační prostředky – mobilní telefon, internet, elektronickou poštu, televizní vysílání, rozhlas, kouřové signály. Médium = to co zprostředkovává, v rámci komunikace může být i dopisní papír, radiové vlny, vzduch
- **Šum** = překážky v komunikaci, které zkreslují sdělení nebo brání v přijímání signálu od odesílatele (mluvčího). Šum může mít povahu fyzickou (například hluk z dopravy, pokud se bavíme na ulici, bouřka rušící příjem televize), nepochopení významu slov (lidé hovořící jiným přízvukem, jazykem), rozmazané písmo v tištěném textu, sluneční brýle, které má mluvčí/posluchač znemožňující číst neverbální signály, předpojatost a klamné úsudky o druhém.
- **Zpětná vazba** = reakce na sdělení příjemcem sdělení (mračení, pokyvování hlavou). Na základě zpětné vazby – například reakce posluchačů při projevu na veřejnosti – může řečník pokračovat v promluvě nebo naopak měnit obsah. V médiích lze sledovat zpětnou vazbu složitěji, typicky prostřednictvím sledovanosti, na internetu např. počtem IP adres, které navštívili stránku, dopisy od čtenářů.

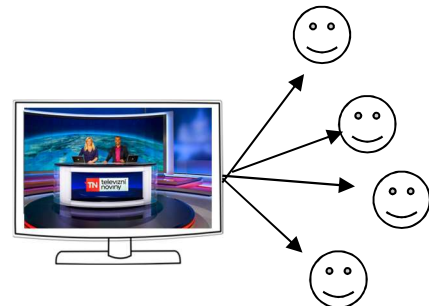
Interpersonální komunikace

Skupinová komunikace

Masová komunikace

Tabulka 5

Masová komunikace

Zpětná vazba k hromadným sdělovacím prostředkům je zdlouhavá a proto se v souvislosti s nimi mluví **o jednosměrné komunikaci**, jednosměrném předávání informací (mluvčí → posluchač). Hromadné sdělovací prostředky – televize, noviny, časopisy, billboardy, i mnoho z počítačové komunikace je označováno jako lineární (jednosměrný) model komunikace (předávání informací), umožňují nám přijímat sdělení, ale nedovolují nám přidat svá vlastní. Respektive nedovolují okamžitou zpětnou vazbu. Samozřejmě nicméně existují např. na internetu diskuze pod článkem a můžeme kontaktovat autora či redakci novin, televize. Zpětnou vazbu uskutečnit lze, ale se zpožděním. Zpětnou vazbou pro masmédiá může být sledovanost, poslechovost či čtenost média. Takové statistiky si vede každé sdělovací médium. Moc masových médií spočívá v jejich možnosti oslovit a ovlivnit názory velké masy názory velké masy lidí.

Zdroje:

- DE VITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace*. Garda Publishing, spol. s r. o., Praha 2001.
- CEJPEK, Jiří. (2005) *Informace, komunikace a myšlení: úvod do informační vědy*. 2., přeprac. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-1037-X.
- Informace. In: *Slovník žurnalistiky: výklad pojmů a teorie oboru*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3752-5.
- Wiener, N.: (1954) *Kybernetika a společnost*. Praha 1963.

Zpětná vazba pro žáky:

- Které konkrétní jevy související s přenosem a příjmem informace jste si procvičili a ověřili při hodině? Například, když jste dekodovali zprávy od spolužáků? Nebo naopak, když jste se snažili předat informaci spolužákům?
- Jaký je rozdíl, mezi předáváním a přijímáním informace (sdělení) mezi dvěma osobami při rozhovoru a v rámci masové komunikace?

Příloha č. 4.3.3.3 – Co je informace? Přenos a příjem informace – zkreslení informace (shrnutí pro žáky)

Historie (epochy) mezilidské komunikace

Zatímco v minulosti a není tomu zas tak dávno, byli informace vzácné a vyměňovali si je jen ti nejmocnější nebo nejbohatší, potýkáme se v současné době naopak s „přeinformovaností“ a dělá nám problém filtrovat, které informace jsou pro nás důležité. Ještě před cca 170 lety neexistovala fotografie, před 600 lety byl vynalezen knihtisk, první noviny se začínají objevovat v 17. stol., noviny pro masy se rozšiřují až v 19. století, stejně tak telegraf.

Melvin DeFleur a Sandra Ballová-Rokeachová (1996) rozlišili několik historických epoch dle převažujícího způsobu komunikace:

- epocha znamení a signálů – vrozené instinktivní reakce, naučené komunikační chování
- epocha mluvení a jazyka – odhaduje se, že před cca 35 tisíci lety lidé již mezi sebou dokázali komunikovat prostřednictvím řeči (artikulovaný zvukový projev), jazyk je systém kódů sloužící ke komunikaci
- epocha psaní – před 5 tisíci lety (klínové písmo v Mezopotámii),
- epocha tisku – od poloviny 15. století (Johannes Guttenberg vynalezl mechanický knihtisk),
- epocha masové komunikace (počátek 19. stol. – masový tisk, telegraf, telefon, poč. 20. stol. – film, TV, rozhlas atd.)

Nová média lidem umožňují žít v médiích. Prostřednictvím sociálních sítí, diskuzemi pod novinovými články, sdílením se spolupodílejí na vytváření informací.

Zkreslení informace

Pokud chceme nějakou informaci o události úspěšně (objektivně) předat, tj. předat ji posluchači, tak jak se doopravdy stala, je třeba snažit se zabránit zkreslení informace. A to jak zkreslení způsobené šumem z okolí, tak zkreslení, které můžeme způsobit sami.

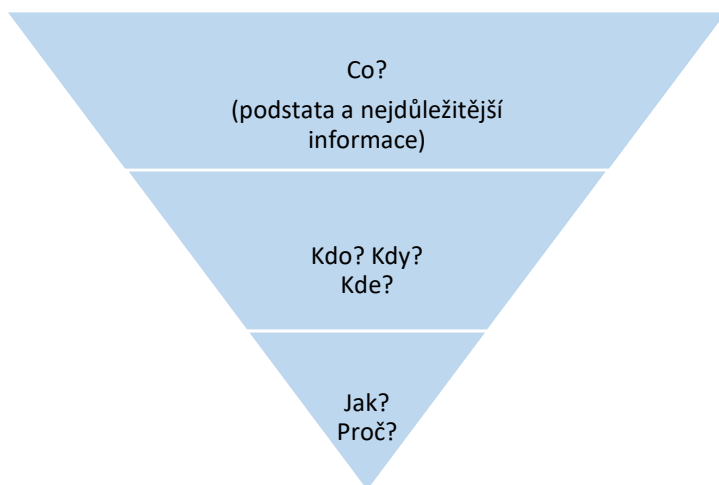

Záměrné zkreslení informace = lež, manipulace, dezinformování, infotainment (zezábavnění informace, propojení informace s příběhem nebo emocí, aby čtenáře či posluchače zaujala), hoax, fake news

Nezáměrné zkreslení informace = přeberu něco, co je nepravdivé, neověřím si původ informace, omyl, chyba, konfirmační zkreslení

Konfirmační zkreslení je sociálně-psychologický pojem, který popisuje tendenci člověka upřednostňovat ty informace, interpretace a vzpomínky, které podporují jeho vlastní názor, jeho vidění světa a naopak ignorovat nebo podceňovat ty, které jsou v rozporu s jeho přesvědčením nebo pohledem na věc. Podrobněji ke zkreslování informace viz Petr Nutil (2018).

Aby novináři zabránili zkreslování informací, používají ustálený soubor otázek, na které se snaží odpovědět co nejpřesněji, když vytvářejí zprávu, článek či reportáž.

Zdroje:

- DEFLEUR, Melvin L. a Sandra J. BALL-ROKEACH. *Teorie masové komunikace*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-420-9.
- NUTIL, Petr. *Média, lži a příliš rychlý mozek: průvodce postpravdivým světem*. Praha: Grada, 2018. ISBN 978-80-271-0716-2.
- POSPÍŠIL, Jan – ZÁVODNÁ, Lucie Sára (2009): *Mediální výchova*. Kralice na Hané: Computer Media.

Zpětná vazba pro žáky:

- Jaké jsou výhody předávání informací pouze prostřednictvím ústní formy mezi lidmi? Jaké jsou nevýhody?
- Jaký rozdíl je mezi tím, pokud předávám informaci o události, kterou jsem zažil/a, a pokud předávám informaci o události, kterou mi někdo sdělil?

